

**TÜKETİM: BİREYSEL EYLEMİN
TOPLUMSAL DÖNÜŞÜMÜ**
*CONSUMPTION: THE SOCIAL TRANSFORMATION
OF INDIVIDUAL ACTIVITY*

**TORLAK, ÖMER (2016), İNKILAB YAY.; İSTANBUL;
ISBN: 978-605-419-498-8, 208 SAYFA**

Muhammet Ali TİLTAY*

Tüketim eylemi, bireyin doğumundan ölümüne kadar geçen süre zarfında gerçekleştirmek durumunda kaldığı eylemlerden olup, tüketim eyleminin hayatın her anında karşı karşıya kaldığımız bir süreç olduğu kabul görmektedir. Bireyin kendi deneyimlerinden yola çıkarak tüketim eylemini anlamlandırması kolay olsa da başkaları ve toplum açısından tüketimi değerlendirmek uzun soluklu ve karmaşık bir süreçtir. Tüketim eyleminin bireysel bir süreç olarak ele alınmasının yanında toplumsal anlamda bir karşılığının olduğunu gözlemek mümkündür. Baudrillard'ın (1997), "Tüketim Toplumu" kavramıyla açıkladığı bu durum bireysel eylemin dışavurumunu ifade etmektedir. Gerçek ve sahte ihtiyaçlar arasındaki ayırımın belirsizleşmesi ile tüketim eylemi toplumsal yaşam içerisinde bireyi diğerlerinden ayırma aracı haline gelmiştir. Bu noktada birey kendi kimliğini tükettiği ürünler üzerinden tanımlamaktadır.

Prof. Dr. Ömer Torlak tarafından yazılan bu eserde ihtiyaç kavramından yola çıkılmış ve tüketim eyleminin ihtiyaç kavramıyla başlayan serüveninin toplumsal yansımaları ele alınmıştır. Kitabın temel amacı tüketim kavramının farklı boyutlarının incelenmesidir. Bu bağlamda tüketim olgusunun bireysel ve toplumsal etkileri ele alınmaktadır. Sade ve açık bir anlatıma sahip kitap öğrenci, akademisyen ve uygulamacıların yanında konuya ilgi duyan tüm kesimlerin anlayabileceği bir dille yazılmıştır.

İlk baskısını 1999 yılında yapan kitabın ikinci baskısı Haziran 2016'da

* Yrd. Doç. Dr. Muhammet Ali Tiltay, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü. İletişim: matiltay@ogu.edu.tr

raflardaki yerini almıştır. Kitap üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm “Tüketim”, ikinci bölüm “Tüketim-İnsan İlişkisi”, üçüncü bölüm ise “Tüketim ve Toplum Hayatı” başlığını taşımaktadır. Bu bölümlerden sonra gelen “Sonuç” kısmı kitabın tamamına ilişkin genel bir değerlendirme içermektedir. Kitabın genişletilmiş ikinci baskısında, aradan geçen zaman dikkate alınarak tüketim eyleminin değişen koşullarına yer verilmiştir. Bu bağlamda her bir bölüm tekrar gözden geçirilmiş ve güncel konu başlıkları eklenmiştir.

Kitabın ilk bölümü tüketim kavramının tanımıyla başlamış ve tüketimin çıkış noktasına değinilmiştir. İhtiyaç ve tüketim arasındaki ilişkinin ele alındığı bu bölümde tüketme ihtiyacı derinlemesine ve farklı boyutlarıyla ele alınmıştır. Tüketim kavramıyla yakından ilişkili olan ve günümüz toplumlarında git gide daha fazla gözlemlenen bir olgu olan israf kavramı bu bölümde irdelenmiştir. Tüketmenin bir araç olmaktan çıkıp bireyin hayatını anlamlandıran ve kültürel kimliğini tanımladığı bir amaç haline dönüşmesi yalnızca maddi unsurların değil aynı zamanda değerlerin tüketilebildiğini de ortaya koymaktadır. Burada dikkat çekici tespitlerden biri tüketimin amaç haline gelmesinin temelinde yatan sebebin, tüketim toplumu içerisindeki bireyin ihtiyaç ile israf arasındaki ayrımı sağlıklı bir biçimde ayır edemez hale gelmesinden kaynaklandığının öne sürülmesidir. Bu noktada toplumsal değerlendirme ve destekleme mekanizmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bireyin neden ve nasıl tükettiği konusunda farklı disiplinler tarafından yapılan değerlendirmeler bulunmaktadır. Bireyi tüketime yönlendiren temel etken ihtiyaç olmakla birlikte istek ve arzuların tüketimde temel güdülerden olduğu bilinmektedir. Bunun yanında tüketim eylemlerinden duyulan haz ve tatmin olma insan hayatının sürdürülmesinde önemli güdüleyiciler arasındadır. Kitabın birinci bölümünde bireyi tüketime yönlendiren temel güdülere yer verilmiş ve bu bağlamda tüketicinin ihtiyaç için tüketmekten haz duymak amacıyla tüketmeye doğru geçirdiği değişim ele alınmıştır.

Kitabın ikinci bölümünde tüketim ve insan arasındaki ilişki irdelenmiştir. Burada bireyin içsel değerlendirmelerine konu olan ve onun tüketim eylemlerine yön veren temel unsurlar ele alınmıştır. Benlik, akıl, irade ve vicdan olarak değerlendirilen bu unsurlar bireyin tüketim eylemini

gerçekleştirirken yaşadığı zorluklar ve karmaşanın bir dengeye oturmasında önem taşımaktadır. Yazar burada tüketim eyleminin karmaşık bir doğaya sahip olduğunu ve bu eylemin gerçekleşmesinde birçok farklı değişkenin rolü olduğunu vurgulamaktadır. Bireyin tüketimin eylemini etkileyen içsel unsurların yanında dışsal faktörlerin varlığı da önemli bir konudur. Kişisel, sosyo-kültürel ve pazarlama yöntem ve araçları genel olarak ele alınan dışsal faktörlerdir. Kitapta bu dışsal faktörlerden biri olan pazarlama uygulamaları detaylı olarak incelenmiştir.

İnsan ve tüketim ilişkisi, bireyin tüketim eyleminde bulunurken karar verme süreçleri ile tüketici davranışını da içermektedir. Kitabın ikinci bölümünde tüketicinin karar verme süreci ile farklı tüketici davranışları da ele alınmıştır. Bu bölüme eklenen yeni bir konu da 1980 yılı ve sonrasında ekonomide liberalleşmenin hızlanmasıyla yeni kuşak tüketicilerin ortaya çıkmasıdır. Dönemler itibariyle bu farklı kuşakların tüketim tercihleri ve tüketim eylemlerindeki farklılıklar incelenmiştir.

Kitabın üçüncü bölümünde toplumsal yaşam ve tüketim arasındaki ilişkiye odaklanılmıştır. Toplumsal yaşam içerisinde tüketimin önemi toplum hayatını düzenleyen mekanizmalar (din, ahlak, hukuk, örf ve adetler) çerçevesinde ele alınmıştır. Hemen her toplum yapısında düzenleyici ve toplumun sağlıklı işlenmesi noktasında etkisi olan bu mekanizmalar akademik literatürde de sıklıkla incelenen konular arasındadır. Yazar, her bir mekanizmanın tüketim eylemleri içindeki rolünü ve toplumsal yansımalarını irdelemiştir. Tüketim eylemleri toplumsal düzenin sağlanması bakımından ekonomi, toplumsal gelişme ve eğitim alanlarıyla yakın ilişki içerisinde. Tüketim eylemi kaynakların etkin kullanımı sonucunda yeniden üretim ve hizmet sektöründe değerlendirme imkânlarıyla aslında geri dönüşümü olan bir etkinliktir. Kitap bu iddiayı destekleyecek biçimde tüketim ve ekonomi arasında ilişkiyi ele almıştır. Tüketim eylemi toplumsal gelişmenin sağlanmasında özellikle israftan kaçınma noktasında önemli açılımlar sunmaktadır. Bunu yaparken eğitimin önemi göz ardı edilmemelidir. Günümüzde tartışılan kavramlardan biri olan “bilinçli tüketici” tüketim eylemlerinde eğitimin önemine vurgu yapmaktadır. Yazar, günümüz toplumlarında tüketimle ilgili eğitimlerin önemine dikkat çekmekte ve nasıl bir yol izleneceğine yönelik öneriler sunmaktadır.

Tüketim eylemlerinin toplumsal yaşam üzerindeki olumsuz etkileri kitapta tüketim ve toplumsal yozlaşma ilişkisi çerçevesinde ele alınmıştır. Toplumsal yozlaşmanın temeli olarak aşırı ve zorlanmış tüketim, toplumsal kaynak israfı, toplumsal değerlerin terk edilmesi ve yozlaşan tüketim kültürü, başlıca unsurlar olarak ele alınmıştır. Bu saydığımız unsurlar kültürel değişimle yakından ilgili olup, küreselleşmenin tüketim eylemleri üzerinden topluma yaptığı olumsuz etkiler kitapta üzerinde durulan konulardan biridir. Üçüncü bölümde kitabın bu baskısına eklenen yeni bir konu başlığında yazar, kapitalizm ile tüketim arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Kapitalizmle yüzleşmek başlığı çerçevesinde irdelenen bu konu, sistem içerisindeki farklı aktörlerin kapitalist düzenin getirdiği sorunlarla yüzleşmesinin kaçınılmaz olduğu şeklinde değerlendirilmektedir. Kapitalizmle yüzleşmeyi engelleyen en önemli unsur ise bu sistemden beslenen medyadır.

Kitap ele aldığı konular açısından tüketim eylemine eleştirel biçimde yaklaşmakta ve tüketim olgusunun bireyin basit bir eyleminden ziyade, toplumsal yaşamı olumlu ve olumsuz yönleriyle saran derinlikli bir yapısının olduğunu gözler önüne sermektedir. Çıkış noktası bireyin temel ihtiyaçları olan tüketim eyleminin, günümüzde toplumsal yaşama yön veren bir unsur haline gelişi çeşitli yönleriyle kitapta incelenmiş ve okuyucunun tüketime dair merak ettiği soruların cevabı anlaşılır biçimde verilmiş ve yeni sorular sormasını sağlayacak şekilde ele alınmıştır.

KAYNAKÇA

Baudrillard, J. (1997). *Tüketim Toplumu*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.